

ВЕЛИКДЕН



ЗА ПРАЗНИКА – ВЕЛИК ДЕН!

Верско-митичното и религиозно-езическото се преплитат в празника – Великден! През вековете Великден се слива с езическите пролетни тържества. Това, което изтъква и проф. Анчо Калоянов, позовавайки се на акад. Михаил Арнаудов, откриваме в символиката на писаните яйца, които, докато ги изписват, момите и булките пеят. От синкретизма на изкуствата – рисунък с определена символика, символиката на яйцето, символиката в текста и мелодията на песента с подчертано обреден характер – до любимия – от Бога до човека с теб.



Умението на българина да трансформира традициите е създадо цяла поредица обреди, с които посрещаме Великден. По нашите земи религиозният празник не заменя изцяло пъстрите езически обичаи, с които посрещали пролетта. Някои от тях запазват

автентичния си вид, но повечето се „християнизират“, без да променят същността си. Най-големият празник за православието донася със себе си традицията да се боядисват яйца. Както в много дейности и тук въображението на българката сътворява чудеса.

Денят е Велик, защото е предшестван от Лазарица или Лазаровден и Връбница или Цветница, а след него е Томина неделя, пророк Йеремия и Гергьовден! Православните християни празнуват Великден седмица по-късно от протестантите и католиците, тъй като [православието се основава на Юлианския календар](#).

Великден е прослава на седмицата, наречена **страстна неделя**.

СТАРИТЕ БЪЛГАРИ ОТБЕЛЯЗВАТ И ТАЧАТ СРЯДА, ЧЕТВЪРТЪК И ПЕТЪК.

ВЕЛИКА СРЯДА

Велика сряда се казва срядата през страстната седмица. Не се работи женска работа, не се тъче, преди или шие. Децата ходят в планината за здравец, когото китят на китки и приготвят за другия ден – Велики четвъртък, да го разнасят по роднини и съседи за здраве.

ВЕЛИКИ ЧЕТВЪРТЪК

На **Велики четвъртък** по традиция се боядисват яйцата. Първото червено яйце се поставя пред иконата. Стопанката, преди да се покаже слънцето, гужда (слага) две червени яйца в сито, постла с ален плат, и ги поставя срещу изток – щом изгрее слънцето, да ги види. С тия червени яйца после потриват децата по лицето, за да бъдат бели и червени.

На Велики четвъртък освен боядисване на яйца се замесват и великденски обредни хлябове, познати с наименованията колак, кравай и кукла. Колакът ще се чупи на семейната трапеза, краваят се раздава на близки, а куклата - на млада булка за рожба. **Великденските обредни хлябове** са символ на възраждащата се природа, на изобилие и обновление, на дома и неговото стопанско благополучие, и изразяват своеобразното послание на хората за богата реколта, за надежда, че земята отново ще ги дари със своята щедрост. По форма хлябовете са големи и кръгли, продълговати или направени от две или повече парчета тесто, преплетени по различен начин. Характерна, задължителна украса, са червените яйца – универсален слънчев и продуциращ символ.





На Велики четвъртък никой нищо не работи – нито жените женска работа, нито мъжете полска работа.

ВЕЛИКИ ПЕТЪК

Велики петък или Разпети петък е голям празник. Нищо не се работи.



На този ден момите и булките пишат великденските яйца. От тук и познатият израз „Гледа го като писано яйце“. Докато се пишат тия яйца, момите пеят песни посветени на нежна, искрена любов към мечтания свой бъдещ избраник, а булките – надпяват с нежност, чиста любов, преданост и вярност към своя юнак войно. Във всяка шарка на писаното яйце момата или булката освен умениято си да рисува, е изляла и сърцето си, а в много от тия шарки се крие и послание. Някогашните писани яйца са днешните любовни писма.





Доц. д-р Светла Ракшиева

от Етнографския институт с музей

Една от особеностите на българските изображения върху писаните яйца са триделните свастики – соларен символ.



Доц. д-р Светла Ракшиева:

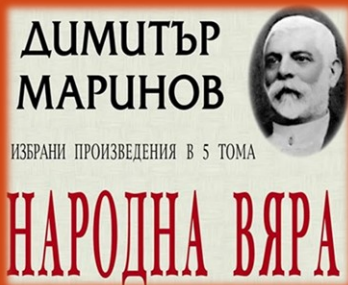
Както и „стълбата на живота“ – спирала, която се издига до „върха“ на яйцето. Също – пеперудата, символ на душата и възкресението, лозата – религиозен, но и фолклорен символ и др. У нас яйцето е останало обреден подарък, а украсите не са взети от дърворезба, керамика или бродерия, както е при други народи. Мотивите идват от Великден и следват овала на яйцето.

Писаното яйце стои много по-високо от обикновеното великденско червено яйце, защото в него се вижда по-голям труд, по-голяма любов, по-голямо уважение и почит. Ако обикновеното великденско яйце е за обикновен гост, то писаното яйце е за скъп, мил, отличен гост. То не се яде, с него не се чукат, то е само за гледане.

ДИМИТЪР МАРИНОВ

Димитър Маринов е корифеят на българската етнография.

ДИМИТЪР МАРИНОВ ЗА ВЕЛИКДЕН



Великден е...

Яйцето играе много важна роля в обичаите и обредите на народа. С яйцето се бае против уроки; с яйцето се гадае тайната на съдбата; с яйце се правят или развалят магии.

Великденското червено яйце има много по-голяма сила. С него се дава помощ, но с него не може да се нанесе вреда. Яйцето има по-голяма и магьосническа сила, ако е снесено в четвъртък преди слънце.

НА САМИЯ ДЕН - ВЕЛИКДЕН!

На самия ден в неделя – Великден, Възкресение, се извършват някои обичаи, които са строго религиозни и обредни. Първият обичай е **посещението**, което прави всяка млада булка на кръстника, на девера и на родителите си с нисък поклон. Булката трябва да е пременена в най-красивата си и гиздава премяна – *великденското си рухо*. Тя носи на първо място великденския колак с писаните червени яйца. Някои булки прибавят и цяла печена кокошка. Всичко това сложено в чиста гиздава шарена торба, носи самата булка. Свекървата или младоженеца ще носи бъклица с вино. Всичко това се казва **поклон**. Като стигнат в дома на кръстника, булката целува ръка на кръстника и кръстницата и, покланяйки се, им подава торбата; младоженецът целува ръка на кръстника и му подава бъклицата, а след това – целува ръка и на кръстницата. След на трапезата се почерпват. Кръстницата от своя страна, дарява булката с великденска кукла, приготвена специално за нея.

На този ден и момите, които са се кумичили, преди обяд ще отидат с колак и писани червени яйца у кумицата. Всяка мома ще се облече за пръв път като *свършена мома*: с покосняка, с наниза, с венец и закитена, ще вземе в шарена торба поклона и ще отиде в кумицата на *прошка*. Като подава на кумата *поклона*, момата целува ръка и ще й проговори. Като се съберат всички моми, сядат и обядват заедно на една трапеза. С това се свършват кумиченето и кумството.

СЕГА ИДЕ РЕД НА ЛЮЛЯНКИТЕ

Люлянките Тия люленки, както и великденските хорá, имат голямо религиозно-митично значение. Те се правят в чест на самовилите, змейовете и змеиците, постоянни ревнители на хубавите и лични моми и на красивите, левент юнаци.



Най-напред люлеят кумицата. Люлеят я или една от момите, или нейният любим. Докато една мома се люлее, другите, наредени в редици, пеят обредните *люленки-песни*.

Люленките и хората се правят и против чума и *лоша болест*. За това на тия люленки присъстват и млади жени, и деца, и всеки гледа да бъде този ден люлеян за здраве.

Ето една от многото песни:

Китка лети по небето,
Хабер носи по момците;
Кой е момък за женитба,
Това лято да се жени,
Че ще дойде лоша болест,

Лоша болест, черна чума;
Та ще моми поскъпнеят:
Коя двеста, коя триста,
Станка мома за хилядо,
Та я купи левент Добри.

ВЕЛИКДЕНСКОТО ХОРО

Великденското хоро е също обредно с голямо религиозно-митическо значение. То се играе на хорището през цялата празна или светла неделя. Някога на великденското хоро свирки не са свирили, а хорото се е играело по мелодиите на великденските хороводни песни, пеяни от моми-песнопойки.



Великденското хоро става голямо, широко, на него се залавят малки и големи. На хорото се събира цялото село. Пеели са се и песни самовилски, змейски за чумата и други болести, както и легендарно-християнски...

РАЗМЕТАНИЯТ ИЛИ РАЗТУРНИ ПОНЕДЕЛНИК

Този обичай – размятане на яйца е след Великден - в понеделник. Момите и момците отиват на поляната сред селото, където се разделят се на две групи. Момците търкалят червени яйца към момите; момите ги поемат, но ги връщат пак към момците. Този обичай, казват старите хора, се прави за плодородие и да не бие градушка.

В НАШИ ДНИ – КАК ОТБЕЛЯЗВАМЕ ВЕЛИКДЕН

В наши дни съвременните българи продължават да почитат Великден. Боядисват яйца, и с първото червено яйце помазват децата за здраве и го оставят пред иконата. Приготвят козунаци, отиват в църквата, запалват свещ и се поздравяват с „- Христос Воскресе!“ и „- Во истина Воскресе!“ . Спазват обичая да посетят кръстниците и родителите си като ги даряват с яйца и козунаци, изразяват своята почит към тях.

ПРОФ. Д-Р ГЕОРГ КРАЕВ



Обредът е...

Проявление на обичая, синкретичен, единство от мит и действие. Фолклорният обред е семиотично тълкуване на онзи, на Първия свещен акт на сътворяване на света на боговете и хората.

Обредът лицедейства, онагледява някога случилото се чрез игра. А играта е действено тълкуване на картината на света на фолклорния човек.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Акад Арнаудов, Михаил. Митически песни. БНТ, т.4, София, 1961 г.

Етнографски проблеми на народната духовна култура. Том 2, София, 1994 г.

Маринов, Димитър. Народна вяра и религиозни народни обичаи. Издателство БАН, 1994 г.

Старева, Лилия. Български обичаи и ритуали. Български светци и празници. Книгоиздателска къща „Труд“, 2005 г.

Проф. д-р Краев, Георг. Лични комуникации.

Българска етнография. <https://balgarskaetnografia.com/praznici-i-obichai/kalendarni-praznici-i-obichai.html?start=12>

Автор и оформление – д-р Мария Дражева